

Trestní právo procesní III.

Obviněný, obhájce, poškozený a další osoby

16. března 2017

J. Provazník

Osoba, proti které se řízení vede

- subjekt hlavního trestně-procesního vztahu
- cílem je zjistit, je-li pachatelem
- v průběhu řízení různá označení, práva i povinnosti
- podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený
- + § 12 odst. 7 TŘ

Podezřelý

- *de lege lata*
 - kdo byl zadržen (§ 76 odst. 1 TŘ)
 - proti komu bylo zahájeno zkrácené přípravné řízení a bylo mu již sděleno obvinění (§ 179b odst. 3 TŘ)
- v kolokviálním významu
 - osoba, kterou OČTŘ podezírají ze spáchání trestného činu a ještě vůči ní nezahájily trestní stíhání (§ 32 TŘ)
 - může jich být i více (různé vyšetřovací verze)

Obviněný

- Proti komu bylo zahájeno trestní stíhání
 - § 32 ve spojení s § 160 odst. 1 TŘ
- Významný procesní mezník
 - doručením usnesení o zahájení trestního stíhání umožněna obhajoba jak formálně, tak materiálně
- Spoluobvinění
 - netvoří procesní společenství
 - každý má práva a povinnosti, jako kdyby byl stíhán samostatně

Odsouzený

- Ten, proti němuž byl vydán pravomocný odsuzující rozsudek
 - § 12 odst. 6 TŘ
 - povahu takového rozsudku má i trestní příkaz
- Tedy osoba, uznaná vinnou ze spáchání trestného činu
 - na druhu trestu nezáleží
- Nikoliv ten, jehož tr. stíhání bylo podmíněně zastaveno či jehož narovnání bylo schváleno

Práva osoby, proti níž se řízení vede

- Liší se podle formálního statusu
 - podezřelý v obecném slova smyslu pouze obecná práva; i zde se však uplatní *nemo tenetur*
 - podezřelý ve zkráceném přípravném řízení práva jako obviněný (§ 179b odst. 2 TŘ)
- V plném rozsahu po zahájení trestního stíhání
 - právo na obhajobu formální
 - právo na obhajobu materiální
 - vznikají i povinnosti – např. strpět případnou vazbu, strpět zajištění nároku poškozeného (§ 47 TŘ)

Právo obviněného na obhajobu materiální (§ 33)

- vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům
- nevyprávět a aktivně nepřispívat ke svému usvědčení
- uvádět skutečnosti a navrhnout důkazy
- činit návrhy, podávat žádosti
- podávat opravné prostředky
- radit se se svým obhájcem
- nahlížet do spisu a činit si z něj opisy a výpisy
- právo na bezplatnou obhajobu či na obhajobu za sníženou odměnu v odůvodněných případech

Právo obviněného na obhajobu materiální II (§ 33)

- být poučen o svých právech a povinnostech
- mít umožněno plné uplatnění svých práv ze strany OČTŘ
- právo na tlumočníka (§ 28)
- právo být informován o tom, co je mu kladeno za vinu -> i ve zkráceném přípravném řízení (§ 179b odst. 3 TŘ)
- právo být informován o případné změně právní kvalifikace (§ 190 odst. 1 TŘ)

Spolupracující obviněný § 178a a násl. TŘ

- Podmínky
 - řízení o **zločinu**
 - oznámení skutečností, *způsobilých významně* přispět k objasnění trestné činnosti v souvislosti s **organizovanou zločineckou skupinou**
 - pravdivá výpověď v přípravném řízení i před soudem
 - plné doznání k činu
 - souhlas s označením
 - diskrece státního zástupce - nenárokovost
 - poučení, předchozí výslechy

Následky – upuštění od potrestání (§ 46 odst. 2 TZ)

- Vyloučeno:
 - spáchal závažnější čin, k jehož odhalení přispěl;
 - byl návodcem či organizátorem takového činu;
 - jeho čin měl za následek usmrcení či těžkou újmu na zdraví;
 - jsou zde okolnosti pro mimořádné zvýšení trestu
- I zde nenárokovost
 - i při splnění podmínek státní zástupce nemusí navrhnout
 - navrhne-li však, je soud návrhem vázán

Následky – snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici

- Snížení pod dolní hranici bez omezení (§ 58 odst. 4 TZ)
- Mírnější podmínky
 - i tam, kde by nebyly splněny předpoklady § 178a odst. 2 TŘ
- Ke statusu se nepřihlíží, poruší-li spolupracující obviněný podmínky
- Nejsou-li splněny podmínky § 178a TŘ, spolupráce je polehčující okolností
 - § 41 písm. m) TZ, příp. alespoň § 41 písm. l) TZ

„Spolupracující podezřelý“

- Zvláštní případ dočasného odložení tr. stíhání
- Omezený okruh trestných činů (§ 159c TŘ)
 - vybrané ekonomické trestné činy **korupční** povahy
- Podmínky:
 - podezřelý byl o úplatek **požádán**;
 - bezodkladně a **dobrovolně** to nahlásil OČTŘ;
 - zavázal se o tom podat úplnou a pravdivou výpověď
 - nešlo o korupční trestný čin ve vztahu k cizině
- Splní-li podmínky – státní zástupce rozhodne o nestíhání

Právo obviněného na obhajobu formální

- Obhajoba vs. právní pomoc advokáta
 - § 35 odst. 1 TŘ ca. § 158 odst. 5 TŘ
- Monopol advokátů na obhajobu
 - možná substituce jiným advokátem
 - pro jednotlivé úkony i koncipientem (vyjma řízení, v nichž je v prvním stupni příslušný krajský soud + řízení před vrchními soudy a Nejvyšším soudem)
 - netřeba zvláštní kvalifikace nad rámec podmínek pro zápis do seznamu advokátů

Právo na obhajobu formální II.

- Obhájce je zástupce obviněného
 - činí úkony jeho jménem a na jeho účet
 - vázán pokyny obviněného, oprávněn pokyny žádat
 - výjimečně může jednat i proti jeho vůli (§ 41 odst. 4 TŘ)
 - základní práva a povinnosti - § 41 TŘ
 - vázán nejen TŘ, ale i zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, a stavovskými předpisy ČAK

Právo na obhajobu formální III.

- Obhájce **nesmí**
 - **vědomě** uvádět **nepravdivé** informace
 - vědomě předkládat nepravdivé důkazy
 - nesmí ale ani **prověřovat pravdivost** informací, které mu sdělil obviněný
- Vznik zastoupení obhájcem
 - smluvně - kdykoliv
 - ustanovením *ex offio* – případy nutné obhajoby
 - ustanovením dle § 33 odst. 4 TŘ
 - nutná obhajoba vyloučena u právnických osob

Nutná obhajoba dle § 36 TZ

- je-li omezen na svobodě;
- je-li omezen na svéprávnosti;
- je-li stíhán jako uprchlý;
- je-li sjednávána dohoda o vině a trestu;
- je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;
- je-li horní hranice TČ > 5 let – **lze se vzdát**
- v **hlavním líčení** po zkráceném přípravném řízení;
- při rozhodování o uložení či změně ochranného léčení či zabezpečovací detence (vyjma protialkoholního)
- s výjimkou posledních dvou již v přípravném řízení

Nutná obhajoba dle § 36a TZ

- **Ve vykonávacím řízení ve veřejném zasedání**
 - je-li omezen na svéprávnosti;
 - je-li ve vazbě;
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;
- **V řízení o dovolání, stížnosti pro porušení zákona a o obnově řízení**
 - je-li omezen na svobodě či na svéprávnosti
 - je-li horní hranice TČ > 5 let – **lze se vzdát**;
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit;
 - jde-li o zemřelého obviněného

Nutná obhajoba dle ZSM a ZMJS

- Mladistvý (§ 42 ZSM odst. 2)
 - od prvního úkonu dle TŘ **vždy**;
 - ve vykonávacím řízení rozhoduje-li soud ve veřejném zasedání;
 - v řízení o mimořádných opravných prostředcích, rozhoduje-li soud ve **veřejném zasedání**;
- Dle ZMJS
 - řízení o vydání, předání či předání mezinárodnímu soudnímu orgánu, jejich rozšíření či vzdání se speciality
 - některá řízení o uznání a výkonu cizích rozhodnutí

Další osoby s obhajovacími právy

- **Zákonný zástupce (§ 34 odst. 1 TŘ)**
 - jedná jménem obviněného, obecné oprávnění zastupovat (volí obhájce, podává návrhy a žádosti atd.)
- **Osoba se samostatnými obhajovacími právy**
 - podává opravné prostředky vlastním jménem ve prospěch obviněného
 - zpravidla vymezeny jako osoby blízké (§ 247 odst. 2)
- **Orgán sociálně-právní ochrany dětí**

Opatrovník v trestním řízení

- Nemůže-li jednat zákonný zástupce (§ 34 odst. 2 TŘ), resp. po novele opatrovník
 - hrozí-li nebezpečí z prodlení
- V řízení proti právnické osobě (§ 34 odst. 5 TOPOZ)
 - není-li zde ten, kdo by za PO měl jednat, je-li střet zájmů, nedaří-li se doručovat
- V řízení proti mladistvému (§ 43 odst. 2 ZSM)
 - obdobné, jako v TŘ

Poškozený

- Dle § 43 odst. 1 TŘ je jím ten, komu:
 - byla trestným činem způsobena škoda
 - byla trestným činem způsobena nemajetková újma
 - na jehož úkor se pachatel bezdůvodně obohatil
- Není jím ten, kdo:
 - se sice cítí být trestným činem morálně či jinak poškozen, avšak vzniklá újma není zaviněna pachatelem nebo chybí kauzální nexus (§ 43/2 TŘ)
 - spoluobviněný (§ 44 odst. 1)

Poškozený II

- Majetková práva:
 - uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení
 - činit důkazní návrhy
 - nepřizná-li soud, odkáže do řízení ve věcech občanskoprávních (**nezakládá** překážku *rei iudicatae*)
 - uplatněním nároku se staví promlčecí doba
 - možnost odvolání do výroku o takto uplatněném nároku; nemožnost podat dovolání

Poškozený III

- Nemajetková práva dle TŘ:
 - být přítomen projednávání věci
 - nahlížet do spisů a činit si opisy a výpisy
 - být přítomen sjednávání dohody o vině a trestu
 - odeprít souhlas s trestním stíháním (§ 163 TŘ)
 - nechat se zastoupit zmocněncem (§ 50 TŘ)
 - žádat o bezplatné zastupování (§ 51a TŘ)
 - vyjádřit se k věci před skončením
 - uzavřít dohodu o narovnání (§ 309 TŘ)
 - vzdát se svých práv (§ 43 odst. 5 TŘ)

Zajištění nároku poškozeného § 47

- Byl-li uplatněn nárok v adhezním řízení:
 - až do **pravděpodobné** výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení zajistit **na majetku obviněného**; zajišťovat **nelze** nárok, který nelze v trestním řízení uplatnit; k zajištění nelze užít majetek, který je podle zvláštního právního předpisu vyloučen z výkonu rozhodnutí o zajištění
 - rozhoduje SZ v přípravném řízení, jinak soud na návrh SZ či poškozeného

Oběť

- Nejde o totožný pojem s pojmem poškozený
 - obětí jen **fyzická osoba**, poškozeným i právnická
 - obětí i **pozůstalý**, u poškozeného přechod jen některých práv (§ 45 odst. 3 TŘ)
 - obětí ten, komu bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil; v případě smrti i příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou

Zvlášť zranitelná oběť

- dítě,
- osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením,
- oběť trestného činu **obchodování s lidmi**,
- oběť **trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti** nebo **trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím**, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy
- v legislativním procesu novela - **i senior**

Práva oběti

- Zvláštní práva dle zák. č. 45/2013 Sb.
 - na odbornou pomoc (zejména psychologickou a sociální,
 - na informace o probíhajícím řízení,
 - učinit prohlášení o dopadech trestného činu
 - na ochranu soukromí
 - na ochranu před sekundární viktimizací
 - na peněžitou pomoc

Zúčastněná osoba

- Ten, jehož věc byla zabrána nebo podle návrhu má být zabrána (§ 42)
 - právo být poučen,
 - vyjádřit se,
 - uplatnit opravné prostředky,
 - být přítomen v hlavním líčení či veřejném projednávání
 - nahlížet do spisu a činit si z něj opisy a výpisy
 - zvolit si zmocněnce (§ 50 TŘ)

Toť vše, děkuji za pozornost!